

Uppgift 10 Läs om

2.17 Odysseus hemfärd från Troja

Kort sammanfattning byggd på Alf Henrikson, Antikens historier:

Odysseus långa hemfärd från Troja utgör som bekant innehållet i Odysseen, oförgängligast av dikter. Den finns lättåtkomlig på svenska i utmärkta översättningar och skulle väl knappast behöva refereras här. En summarisk förteckning över äventyren kan kanske ändå vara till något gagn.

Odysseus skepp blev först vinddrivet till ett folk som kallades *lotofager*, lotusätare. De var begivna på de söta frukterna av lotus som skänkte lycka och glömska, och Odysseus och hans följeslagare lärde sig snabbt uppskatta denna njutning och drömde bort sina dagar i dådlös vällust, till dess han med en kraftansträngning lyckades göra sig själv fri och tvinga sina män att gå ombord igen.

De seglade nu västerut och kom då till ett land bebott av cykloper, gigantiska varelser med ett enda öga mitt i pannan. Oförsiktigt nog steg de resande in i en grotta som tillhörde en cyklop vid namn *Polyfemos*. Denne överraskade dem där, då han kom hem med sin boskapshjord och stängde hålans öppning med ett väldigt klippblock. Han grep ett par av dem, slog ihjäl dem och åt upp dem till kvällsvard. Nästa morgon slaktade och slök han ytterligare två och drev därefter åter sin hjord i bet men var noga med att täppa till hålans öppning med klippblocket, som hans fångar naturligtvis inte orkade rubba. När han återvände i kvällningen upprepades denna scen, men Odysseus hade nu hunnit fundera ut en plan och bjöd jätten på vin ur en lädersäck som han till all lycka hade medfört. Polyfemos drack, blev på gott humör och frågade Odysseus vad han hette, och denne svarade att hans namn var Outis, Ingen. Omsider blev jätten redlöst berusad och somnade. Odysseus och hans män vässade då en olivstam som de fann inne i grottan och höll därpå den vassa änden i elden. När den blev glödande lyfte de upp den och rände den med förenade krafter rätt in i den sovande cyklopens enda öga. Denne for upp och

skrek så att alla hans stamfränder i grannskapet kom och undrade vad som stod på. Han svarade att Ingen ville mörda honom, och de andra cykloperna undrade vad han då skrek för och begav sig åter hem till sitt. Den blinde Polyfemos trevade nu i raseri efter grekerna inne i grottan men lyckades inte få tag i dem. När han nästa dag måste vältra undan stenen för att släppa sin hjord i bet, fattade han posten vid utgången så att ingen oförmärkt kunde slinka förbi honom. Odysseus fann emellertid på att binda sina män under buken på var sin gumse. Själv hängde han sig fast under den största gumsen i hjorden genom att hålla sig fast i den yviga ullen. När gumsarna trängde sig ut genom dörröppningen strök Polyfemos dem över ryggen och lät dem villigt passera. Odysseus och hans kvarlevande följeslagare klarade sig sålunda ut ur grottan och begav sig raka vägen till skeppen. Först när de redan lagt ut märkte cykloperna att de lyckats fly, rusade ner till stranden och började kasta väldiga klippstycken på måfå efter skeppen men åstadkom lyckligtvis ingen skada.

Odysseus seglade nu vidare och kom efter några dagar till den ö där *Aiolos* hade sitt hemvist. Han blev god vän med denne, stannade någon tid i hans palats och fick vid sin avresa en säck där alla vindar var inknutna utom Zefyros, västanvinden. *Aiolos* band själv fast vindsäcken vid Odysseus fartyg och lät förstå att den inte fick öppnas förrän i hamnen hemma på Ithaka. En idealisk västan blåste nu dag efter dag, och efter tio dagars färd kom Ithaka redan i sikte. Då tyckte besättningsmännen att det var tid att öppna den märkvärdiga säcken.

I ett obevakat ögonblick gjorde de detta, varvid alla vindarna rusade ut och det uppstod ett oväder som snabbt drev skeppen tillbaka till *Aiolos* ö och därifrån vidare till ett nordligt land med ljusa nätter där det bodde ett folk vid namn *laistrygoner*, ofantliga människoätande personer som var höga som bergstoppar. Dessa hade knappt fått syn på grekerna förrän de började kasta sten från klipporna på stranden mot deras skepp och snabbt sänkte dem alla med undantag av Odysseus eget fartyg, som lyckades fly till havs och seglade vidare mot okända stränder.

Ett frimärke från 1983 som visar hur Odysseus listigt tar sig ut ur Polyfemos grotta hängande under en bagge. Efter en amfora från ca 660 f.Kr.

De kom nu till en ö som beboddes av den fagerlockiga Kirke, som var dotter till solguden och väl hemmastadd i trolldom. Hon var förresten faster till Medea, meddelar Odysseén indirekt. Kirkes ö vimlade av djur av alla sorter, och hennes palats vaktades av lejon och vargar som dock viftade vänligt på svansen. De var nämligen egentligen människor som Kirke hade förvandlat. Odysseus skickade ut en skara av sina män för att rekognoscera, och dessa hittade strax palatset, där Kirke själv kom ut och hälsade dem välkomna. Hon förde dem in i sina salar och bjöd dem en välkomstdryck, som de tömde med resultat att de omedelbart förvandlades till svin - närmare bestämt till nioårs galtar, om man får tro den homeriska texten, som också vet berätta att trolldrycken innehöll bland annat ost, vin och honung. En av männen hade stannat på betryggande avstånd och undgick att förvandlas. Han rusade nu förfärad tillbaka till skeppet och meddelade Odysseus vad som hänt. Denne begav sig strax åstad till Kirkes palats för att rädda

kamraterna, och på vägen dit mötte han Hermes, gudarnas budbärare, som gav honom instruktioner och försåg honom med motgift mot Kirkes trolldryck. Hon tog emot honom med den sedvanliga välkomstbägaren och blev mycket förvånad då han inte strax förvandlades till gris. I stället störtade han emot henne med draget svärd, vilket föranledde henne att föreslå att han strax skulle gå i säng med henne. Odysseus gjorde villigt detta, dock först efter att ha avkrävt henne en helig ed att hon inte skulle utsätta honom för flera farligheter. Hon återgav vidare hans kamrater deras mänskliga skepnad, och Odysseus tillbragte nu ett helt år hos Kirke i all välmåga, men med tiden började både han och hans folk längta hem till Ithaka. Kirke satte sig inte emot att de reste men ställde som villkor att Odysseus först begav sig till Hades för att konsultera den blinde siaren Tiresias om hemvägen.

En sång i Odysseen handlar nu om Odysseus resa till *Hades*. Han kom dit via kimmeriernas evigt novembermörka land och skaffade kontakt med de döda genom att gräva en fyrkantig grop i marken och offra ett får, kring vars blod skuggorna samlade sig begärligt.

Efter förrättat värv återvände Odysseus till Kirke som gav honom ytterligare instruktioner beträffande hans fortsatta resa. Hon varnade honom sålunda för *Sirenerna* och för *Skylla* och *Charybdis*. De förstnämnda av dessa var människoätande varelser med oemotståndlig sångröst. När Odysseus nalkades deras hemvist stoppade han vax i öronen på alla sina män och lät binda sig själv vid masten sedan han först hade befallt att ingen skulle lyda de befallningar han eventuellt kunde komma att ge under inflytande av sirensången, och tack vare dessa försiktighetsmått klarade man sig utan missöden förbi sirenernas ö.

Omedelbart därefter kom skeppet till de regioner där havsvidundren *Skylla* och *Charybdis* höll till. Det gällde att styra mitt emellan dessa, men i sin ängslan för *Skylla* kom han något för nära *Charybdis* som strax snappade bort en del av besättningen. Skeppet klarade sig emellertid igenom och färdades nu utmed Sicilien - Trinakriens ö, Trekantsön, heter den på grekiskt poesispråk - där *Solgudens oxar* gick i bet. Odysseus, som hade blivit varnad av Tiresias, tog löfte av sina män att inte störa

Odysseus skepp passerar Sirenernas ö. Hjälten är bunden vid masten, så att han kunde höra deras vackra sång utan att några åtgärder kom att vidtas från hans sida. Frimärke efter svartfigurig vasbild från ca 500 f.Kr.

dessa djur, men då skeppets proviant började tryta kunde sjömännen till sist inte motstå frestelsen att slakta några av de heliga oxarna. Helios, Solguden, greps av förbittring vid denna syn och krävde på högsta ort att de skyldiga skulle straffas.

Zeus lät då sin blixtnedslag drabba skeppet och dödade alla ombord utom Odysseus själv, som lyckades ta sig i land på en ö som beboddes av den älskogskranka nymfen *Kalypso* där han blev kvarhållen i flera år, tills gudarna omsider ingrep och befalldes *Kalypso* att låta honom fara vidare. Hon hjälpte honom då med material till en farkost som han byggde själv, varpå han seglade ut på havet igen.

Poseidon, som inte kunde glömma att Odysseus dödat hans son *Polyfemos*, uppväckte en storm som slog sönder hans farkost, och Odysseus drev länge omkring på en vrakspillra tills han efter svåra strapatser kastades upp på stranden av *fajakernas ö* där han somnade av utmattning. I gryningen nästa dag kom den fajakiske kungens dotter *Nausikaa* med sina tärnor ner till

stranden för att tvätta. Hon försåg honom med kläder och förde honom till sin fader kung Alkinoos palats, där han blev gästfritt mottagen.

På ett fajakiskt skepp fördes han inom kort över till *Ithaka* där han först gav sig tillkänna för svinherden Eumaios, som hade förblivit honom trogen i motsats till vissa andra bland hans forna underlydande. Odysseus hade varit så länge borta att man allmänt tog för givet att han hade omkommit under hemfärden från Troja, och till hans maka Penelope friade nu en hel skara män som aspirerade på att vinna kungavärdigheten med förbigående av Odysseus unge son Telemachos. De bestormade drottningen att träffa sitt val mellan dem, men hon sköt saken på framtiden genom att säga att hon först ville göra färdig en väv som hon höll på med. Hon såg sedan till att arbetet varade länge genom att riva upp på nätterna vad hon vävde på dagarna.

Odysseus gav sig tillkänna även för Telemachos, och förklädd till tiggare begav han sig därpå till sin kungsgård, där friarna objudna slagit sig ner och höll dagliga gästabud på allt vad huset förmådde. På Pallas Athenes inrådan beslöt Penelope nu att göra slag i saken genom att anordna målskjutning med Odysseus kvarlämnade båge, och den ene efter den andre av friarna försökte sin lycka men ingen förmådde spänna bågen. Den förmente tiggaren anhöll då att också få försöka, spände bågen med största lätthet, sköt ett mästerskott genom ringarna på tolv yxor som för ändamålet hade satts upp i rät linje i salen, kastade av sig tiggardräkten och vände därpå vapnet mot friarna, som han med Telemachos hjälp dödade till sista man. Därefter gav han sig äntligen tillkänna för Penelope, som till en början inte trodde sina ögon. Först sedan Odysseus visat sig känna till den hemliga konstruktionen av deras äkta säng kände hon sig övertygad om att det verkligen var han. Nästa dag återfann Odysseus även sin gamle fader Laertes och levde sedan länge i ro och lycka med de sina och med sin vän Mentor, Telemachos rådgivare, vars namn alltjämt är ett ord i vår tids språk.

forts. STEG 2 f